

Garip Paradoks: Koronavirüsü Kontrol Etmeyi Başardıkça Ondan Öğreneceklerimiz Azalacak ¹

Maarten Boudry

Çeviri: Melis Kayhan

Her kâhin, aynı zamanda bir psikopat değilse, kıyamet hakkındaki tahminlerinin gerçekleşmeyeceğini umar. Bu, yeni SARS-CoV-2 virüsünün dünya çapında halk sağlığı için ciddi bir tehdit oluşturacağını ocak ayından bu yana söyleyerek dünyayı uyaran epidemiyologlar ve virologlar için geçerli. O zamandan beri, bu pesimistler, endişelenecek bir şey olmadığına dair bize garanti veren bir grup şüpheli veya “minimalist” ile kavga içindeler. Bu kişilere göre panik virüsten daha tehlikeli, Covid-19’un ölüm oranı bayağı şişirilmiş ve ayrıca grip de her yıl yüz binlerce kişiyi öldürüyor... O zaman bütün bu yaygara neden?

Ancak son birkaç gün ve hafta boyunca birçok ülke gerçeklerle yüzleştikçe, pesimistler dünya çapında bu kavgayı kazanıyor gibi duruyor. Avrupa’da bu popüler fikir değişimi büyük ölçüde, üstel büyüme eğrisinde diğer Avrupa ülkelerinin geri kalanından on gün önde giden ve böylece yakın dönem geleceğimize kristal küreden dikkatle bakmamızı sağlayan İtalya nedeniyle gerçekleşti.

Kuzey İtalya’daki durum kötüleştikçe, üstel büyüme, vaka ölüm oranları ve yoğun bakım ünitesi kapasite faktörü hakkındaki soyut epidemiyolojik argümanlar, savaş dönemindeki gibi hasta önceliğinin yaşlı ve düşküne verilmediği, krematoryumların ceset yığınlarını kaldıramadığı, çökmene eşliğine gelmiş doktorların ve hemşirelerin ağlaştığı ve yaşlıların sevdiklerine bir hoşça kal bile diyemeden tek başına ölüp gittiği korkunç hikâyelere ve görsellere dönüştü.

Ahlaklı ve vicdanlı her kıyamet kâhini, sadece tahminlerinin yanlışlanacağını ummakla kalmaz, aynı zamanda bunu gerçekleştirmek için ellerinden geleni de yaparlar. Bu olursa, “kendi kendini yanlışlayan kehanetin” az bilinen kuzeni olan “kendini gerçekleştiren kehanet” hakkında konuşabiliriz. Ne yazık ki bu tür kehanetlerin en büyük dezavantajı, şüphelilerin öne çıkıp şöyle demesidir: “Gördünüz işte, bunun o kadar da kötü olmayacağını söylemiştik.” Aslında, şu anda da bu mantık hatasına düşen

¹ **Orijinal Kaynak:** Boudry, Maarten (2020, April 3). “A Strange Paradox: The Better We Manage to Contain the Coronavirus Pandemic, the Less We will Learn From it” *The Conversation*, **Link:** <https://theconversation.com/a-strange-paradox-the-better-we-manage-to-contain-the-coronavirus-pandemic-the-less-we-will-learn-from-it-135268>

Atıf Şekli: Boudry, Maarten (2020, Nisan 26). “Garip Paradoks: Koronavirüsü Kontrol Etmeyi Başardıkça Ondan Öğreneceklerimiz Azalacak”, Çev. Melis Kayhan. *sosyalbilimler.org*, Link: <https://sosyalbilimler.org/koronavirus-paradoks>

Editör Notu: Başlık çok uzun olduğu için Türkçeye çevirirken anlamını kaybetmeyecek ölçüde kısaltılmıştır. Orijinal başlığın motamot çevirisi şu şekildedir: “Garip Paradoks: Koronavirüs Salgınına Kontrol Etmeyi Ne Kadar İyi Başarırsak, Ondan Öğreneceğimiz Şeyler O Kadar Azalacak”

insanları görebilirsiniz.

16 Mart 2020’de yayımlanan, Imperial College’ın Covid-19 Müdahale Ekibi’nin şok edici raporunu ele alın. İngiltere’nin en iyi epidemiyologlarından oluşan bir ekip tarafından hazırlanan bu belgede yazarlar, “hafifletici” politikalardan (yaşlıları izole etmek, geniş çaplı toplanmaları yasaklamak ve okulları kapatmak gibi) daha sıkı “baskılayıcı” politikalara (tüm nüfusun sosyal mesafe uygulaması, vakaların evde tutulması ve ailelerinin karantinaya alınması) kadar, farklı önlemlerin Covid-19 salgını üzerindeki etkilerini modellediler. Taban çizgisini, virüsün kontrolsüz yayılmasına izin verildiği senaryoya çektiler. Buna göre, İngiltere’de yoğun bakım yataklarının kapasitesi 30 kat aşılacak ve yarım milyon insan ölecekti.

Hafifletici önlemlerin optimum kombinasyonu (o zamanlar İngiltere hükümeti tarafından tercih edilen strateji) ile bile, hastane kapasitesi sekiz kat aşılacak ve pandemi tahmini olarak 250.000 kişiyi (ABD’de bir milyondan fazla) öldürecekti. Yazarlar, bu rakamların sağlık sisteminin çökmesi sonucunda diğer koşullar nedeniyle oluşacak dolaylı ölümleri kapsamadığını belirtiyorlar.

Doğası gereği, bilim insanları muhafazakâr ve temkinli bir gruptur, özellikle de üzerinde uzlaşmaya vardıkları bir belgeyle gelmeleri gerektiğinde. Yüz binlerce kayıp vermekle ilgili tahminleri kolayca yapmadılar, ama neyse ki, araştırmacıların bu korkunç uyarıları dikkate alındı.

İngiltere, “sürü bağışıklığı” kavramı üzerine pervasız bir kumar oynamıştı, fakat birkaç gün içinde, hafifletici stratejilerini bırakıp Avrupa’nın geri kalanında tanık olduğumuz aynı baskılayıcı önlemlere yaklaştı.

Brexit kampanyacısı Michael Gove’un 2016 referandumundan önce dediği gibi “bu ülkenin insanları bilirkişilerden usanmadı mı?” Neyse ki, henüz tüm bilirkişilerden tam anlamıyla usanmadılar. Imperial College’dan bilim insanları, yüz binlerce zayıf öngördüler ve Johnson yönetimini, bu tahminlerinin gerçekleşmesini engelleyecek yeni tedbirler almaya zorladılar.

Bu tahminlerin bazı hatalı varsayım veya modelleme hatası nedeniyle yanlış olabileceğini söylemeye gerek yok. Ancak, bu mantıksal noktayı akılda tutmak önemlidir: İngiltere’nin mevcut karantina politikasını eleştirecekseniz, Covid-19 nedenli asıl ölüm sayısına değil, bu baskıcı politikalar olmasa hayatını kaybedebilecek kişi sayısına bakmalısınız.

Bu, koronavirüs tehdidini küçümseyenlerin çoğunun tam olarak unuttuğu şey. Imperial College raporunun başyazarı Neil Ferguson, kısa bir süre önce İngiltere’deki Covid-19 tahminlerindeki ölüm oranını düşürdüğünde, birçok şüpheli zafer çığlıkları atarak “yanlış olduğunu itiraf ettiğini” söylediler.

Ancak Ferguson açıklamasına, tahminlerini İngiltere hükümeti tarafından raporun yayımlanmasından bu yana alınan sert önlemler nedeniyle düşürdüğünü söyleyerek devam etti. Ferguson, bu kontroller olmasa, koronavirüs kaynaklı ölü sayısının yine aynı kalacağı konusunda ısrarcı.

Şüpheciler

Hollanda'daki Radboud Üniversitesi'nde emniyet ve güvenlik yönetişimi profesörü olan Ira Helsloot, salgın hakkında, o hafta Hollanda'da koronavirüs ile ilgili olmayan nedenlerden ölen 2.800 kişiyi konu alan bir yazı yazdı. İtalya'da bile, gribin her yıl Covid-19'dan daha fazla can aldığını söyledi. Sonuç: dünya, hastalıktan daha da kötü olan tedavilere ilham veren irrasyonel bir panikten, "korona abartısı"ndan muzdariptir.

Ancak Helsloot, kınadığı baskılayıcı politikalar olmasaydı hayatını kaybedebilecek İtalyanların sayısını hesaba katmamış. Ayrıca, İtalya'daki ulusal sıkı karantina koşullarıyla bile koronavirüs tehlikesi hafiflemiş değil. Mevsimsel grip bizi çok etkilemez, çoğunlukla genel popülasyonda ona karşı bir bağışıklık olmaması sebebiyle koronavirüs etkiler.

Risk ve belirsizlik konusundaki mükemmel çalışmalarına hayran olduğum Berlin Max Planck Enstitüsü'nden Gerd Gigerenzer bile, *What Does Not Kill Us Makes Us Panic* [Bizi Öldürmeyen Şey Panik Yaptırır] isimli oldukça rahat ve minimalist yazısında, kendi kendini çürüten kehanetler olgusunu dikkate almıyor.

2009'un domuz gribi salgını gibi en kötü senaryolarında yetkililerin düşündüğü kadar insanı öldürmeyen daha önceki salgınlara genel bakışında Gigerenzer, bu yetkililerin en kötü tahminlerini önlemek için aldıkları eylemlerin etkilerini dikkate almak için duraklamıyor.

Bir örnek daha. Hoover Enstitüsü'nden Richard Epstein gibi minimalistler, virüs için en kapsamlı şekilde ve en çok test yapılan Güney Kore ve Singapur'un Covid-19 düşük ölümcüllük oranının üstünde durdular. Bu, koronavirüs ölümlerini abarttığımızı ve boş yere paniklediğimizi kanıtlamıyor mu? Hayır, çünkü bu argüman, Güney Kore'nin koronavirüs tehdidini en başından beri çok ciddiye aldığı gerçeğini göz ardı ediyor. Onlar, muhtemelen Sars ve Mers'e neden olan virüslerle olan önceki kötü deneyimlerinden derslerini aldılar.

Güney Kore ve Singapur, ülkelerinde patlak veren virüse karşı hızlı ve sert önlemler aldıkları ve hastaneler üzerindeki baskıyı tolere edilebilir bir seviyede tuttukları için ölüm oranlarını düşük tutmayı başardılar -şu anda, ne yazık ki, bu önlemler için çoğu batı ülkesi çok geç kaldı.

Yaygın bir yanılgıya rağmen, bir virüsün vaka ölüm oranı, biyolojik sabit veya yapısal bir özellik değildir, bu bağlam ve koşullara bağlıdır. Mevcut tüm mekanik ventilatörler kullanımda olursa, ihtiyacı olan bir sonraki her hasta büyük olasılıkla ölecektir. Bu nedenle, dünyaca ünlü epidemiyolog John Ioannidis'in bile çok alıntı yapılan bir makalesinde yaptığı gibi, seyahat gemisi Diamond Princess'te salgının erken dönemleri sırasında gözlemlenen ölüm oranından bir tahmin çıkarmak yanıltıcıdır.

Daha Görünmez Düşmanlar Pusuda Bekliyor

Kendini çürüten kehanetlerin doğasını takdir etme başarısızlığı endişe vericidir, çünkü bunun insanlığı vuran son salgın olmayacağını biliyoruz. Bizimki kadar hiper-bağlantılı bir dünyada ve diğer memelilerdeki çokça virüs suşları rezervuarı ile (tek başına yarasaların 1.200 türü bulunuyor, bunlardan biri bize SARS-CoV-2 vermiş olabilir), bir sonraki salgının gelişi sadece bir zaman meselesi.

Mevcut görünmez düşmanımız birkaç tehlikeli özelliğe sahip: Yüksek geçirilebilirlik, uzun kuluçka süresi, asemptomatik yayılma, nispeten yüksek ölüm oranı... Ancak akla hayale gelebilecek en kötü patojen değildir. Genetik piyango bir dahaki sefere daha kötü sayılar getirirse, SARS-CoV-2'den çok daha tehlikeli bir virüs tamamen olasılık dahilinde olacaktır. Bu durumda şu anki salgın, gelecek büyük yıkımın bir provasını niteliğindedir.

Felsefeci Toby Ord, *The Precipice: Existential Risk and the Future of Humanity* [Uçurum: Varoluşsal Risk ve İnsanlığın Geleceği] kitabında farklı küresel felaket risklerinin olasılığını düşünüyor ve salgınları (hem doğal hem de beşerî olanları), iklim değişikliği gibi daha çok bilinen felaketlerin bile önüne koyarak onları insanlığın geleceğine yönelik en büyük tehditler olarak sıralıyor.

Roman yazarı Frank Herbert'in dediği gibi: "Bilimkurgunun işlevi geleceği tahmin etmek değil, bunu önlemektir." Bu da bizi garip bir paradoksa itiyor: Bu salgını engellemeyi ne kadar iyi başarırırsak, ondan öğreneceklerimiz de bir o kadar azalacak. Çünkü kesin olarak bahse girebileceğiniz bir şey var: Tüm bu kriz sona erdiğinde, aynı minimalistler öne çıkıp, bunun "felaket tellalları"nın abarttığı kadar kötü olmadığını söyleyecekler. Bazıları şu anda da bu hatayı yapmakla meşguller.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da [@sosbilorg](https://www.facebook.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

Aynı zamanda yayımlanan çalışmaların size WhatsApp üzerinden gönderilmesini talep ederseniz sosyalbilimler.org/whatsapp linki üzerinden "**Sosyal Bilimler WhatsApp Grubu**"na katılabilirsiniz.